

Sredoje Urošević: „Druga proleTERSka brigada“

U izdanju Novinsko-izdavačkog preduzeća »Četvrti jul« u Beogradu štampana je 1979. godine monografija »Druga proleTERSka brigada«, čiji je autor general-major u penziji, narodni heroj Sredoje Urošević, jedan od ratnih komandanata te brigade. Sa stano-višta izučavanja i stvaralačke primene bogatih iskustava iz našeg NOR-a u razvoju oružanih snaga i drugih komponentata opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, to delo, kao i mnoga druga o stva-ranju i razvoju jedinica Titove revolucionarno-oslobodilačke armije, dragocen je prilog. Pogotovu su ratna štiva o jedinicama kakva je bila i Druga proleTERSka narodnooslobodilačka udarna brigada iz-vorna i vaspitna kada su njihovi autori istaknuti ratnici i heroji našeg NOR-a kao što je Sredoje Urošević.

Reč je o knjizi od 576 stranica ilustrovanj sa 34 skice i s mnogo zanimljivih ratnih fotografija i pregleda. Najviše napora je autor uložio da temeljito i argumentovano čitaocu prezentuje hronologiju krupnijih operacija, bojeva i borbi u kojima je učestvovala ili ih je samostalno vodila Druga proleTERSka brigada u NOR-u. S druge strane, nastojao je da sakupi neka najvažnija operativno-strate-gijska i operativno-taktička iskustva i u tome je, držim, uspeo. Međutim, čini se da je u pojedinim delovima monografije ta analitičko-iskustvena komponenta mogla biti i izrazitija i tada bi delo imalo još veću iskustvenu i vaspitnu vrednost.

Jasnim i tečnim kazivanjem pisac je opisao ceo ratni put Druge proleTERSke i time delu dao i drugu dimenziju osim učešća jedinice u oružanoj borbi. Reč je o moralno-političkom stanju brigade, op-štoj atmosferi u njoj izvan borbe i u međuljudskim odnosima, o likovima boraca i starešina, organizovanosti, sadržaju i metodu rada partijske i skojevske organizacije, političkim dodirima i političkom radu na terenu, snabdevanju itd.

Nameće se stoga opšti zaključak da je monografija o Drugoj proleterskoj brigadi jedno od najboljih dela te vrste kod nas. Ono svojim sadržajem i zanimljivošću, dinamikom i dramatikom ratnih zbivanja u kojima je brigada učestvovala, pleni pažnju i privući će, rekli bismo, širok krug čitalaca, a ne samo učesnika NOR-a i revolucije.

S obzirom na karakter »Vojnog dela«, skrenućemo pažnju najpre na neka važnija dejstva u kojima se Druga proleterska pojavljuje kao nosilac operacija, odnosno borbenih dejstava, operativnog ili operativno-strategijskog značaja. No pre svega ćemo podsetiti na Titovu strategijsku zamisao već u prvim danima oružanog ustanka čije je delo ubrzo postala i Druga proleterska brigada.

»Kada smo se iz Srbije povukli u Sandžak, kaže drug Tito, ja sam počeo da razmišljam o daljem načinu ratovanja, o tome kakve treba da budu naše formacije.

Mi nismo imali toliko ljudi da bismo mogli stvoriti neke krupne jedinice, a nismo imali ni vremena da čekamo dok stvorimo toliko odreda i bataljona. Razmišljao sam o tome da ipak pristupimo formiranju jedinica koje će imati regularni vid, pa ma i sa malim brojem ljudstva. Kao operativnu jedinicu sa zadacima strategijskog karaktera, što se kasnije i pokazalo kao jedino pravilno rešenje, stvorili smo Prvu proletersku brigadu kao jezgro za dalje stvaranje redovne armije. Bio mi je cilj da od svih odreda koji su još postojali, naročito u Bosni, stvorim nekoliko brigada.«¹

Titova se zamisao oživotvorila formiranjem i Druge proleterske brigade. Svaka novoformirana proleterska brigada NOVJ i POJ u razdoblju 1942—1944, pa i pojedine udarne brigade u drugim krajevima zemlje, često su izvršavale (osobito u početnoj etapi svog razvoja) operativne, a izuzetno i strategijske zadatke. Sem ostalih, to pokazuje i primer borbenog puta Druge proleterske brigade, u čijem je sastavu na celom njenom ratnom putu bilo oko 15.000 sinova i kćeri svih naših naroda i narodnosti, boraca koji su učvršćivali bratstvo i jedinstvo slavnim pobedama i političkim delovanjem u narodu.²

¹ Članak generala armije Ivana Gošnjaka: *Tito — strateg revolucije i tvorac narodne armije*, »Vojno delo« (vanredno izdanje), maj 1980, str. 258.

² Brigada je dala 48 narodnih heroja, a odlikovana je: Ordenom narodnog heroja, Ordenom bratstva i jedinstva prvog reda, Ordenom narodnog oslobođenja prvog reda, Ordenom partizanske zvezde prvog reda i Ordenom za hrabrost; iz nje je proglašen prvi narodni heroj Jugoslavije, kamenorezački radnik Petar Leković. Brigada je učestvovala ili jednom ili više puta u oslobađanju: Nove Varoši, Priboja, Pljevalja, Foče, Vlasenice, Srebrenice, Bratunca, Olova, Kladnja, Goražda, Kalinovika, Uloga, Livna, Duvna, Mrkonjić-Grada, Jajca, Posušja, Bugojna, Donjeg Vakufa, Berana, Bijelog Polja, Bosanskog Grahova, Kupresa, Ivanjice, Užičke Požege, Brusa, Blaca, Gornjeg Milanovca, Beograda, Brčkog i Bosanskog Šamca.

Druga proleterska (1. užički, 2. čačanski, 3. šumadijski, 4. užički bataljon prištapske jedinice) imala je na dan formiranja (1. marta 1942) 867 boraca (52 žene), od kojih su 297 bili članovi KPJ i 192 članovi SKOJ-a.³ Izvela je ukupno 245 borbi, bojeva i operacija i 449 marševa. Njeni borbeni gubici bili su: 1.015 poginulih, 1.716 ranjenih i 222 nestala borca, ali je iz stroja izbacila 11.890 neprijateljskih vojnika.

Delo Sredoja Uroševića je podeljeno na četiri vremenska i tematska poglavlja, koja zajedno čine monografsku celinu.

Događaji pre 1. marta 1942. je uvodni deo monografije. U njemu se predočavaju prilike i događaji pre formiranja Druge proleterske brigade. Koreni jedinice su za Uroševića u Užičkom partizanskom odredu »Dimitrije Tucović«, Čačanskom »Dr Dragiša Mišović« i Dugom šumadijskom odredu. Autor, naime, daje kratak opis njihove sudbine u vihoru prve neprijateljske ofanzive, koju je neprijatelj bio usmerio uglavnom na partizansku »Užičku republiku«.

»Sredinom decembra (reč je o 1941. — primedba M. P.) u Sandžaku se našlo iz Čačanskog partizanskog odreda oko 200 boraca, iz 2. šumadijskog oko 120 i iz Užičkog oko 600 boraca. Jedinice iz ovih odreda stigle su ovde u dosta teškom stanju. Primorane da se pod borbom povlače, one su, nešto zbog gubitaka a nešto zbog razbijanja, bile više nego prepolovljene. Dugo marševanje je iscrplo, ogolelo i obosilo borce. Pri tom se osetio nedostatak naoružanja i municije, što je sve skupa uticalo na moral i čvrstinu ovih jedinica i njihovog komandnog kadra«.⁴

Sandžačke i deo tih srbijanskih partizanskih jedinica 4. decembra 1941. oslobađaju Novu Varoš i razbijaju 386. italijanski okupatorski puk, koji je bio u njoj. Potom je izveden napad na neprijateljski garnizon u Sjenici, ali nije uspeo. Želja za povratkom u Srbiju bila je veoma izražena kod boraca. Ipak, objedinjene pod komandom Srpsko-sandžačkog operativnog štaba, te partizanske snage s Petrom Stambolićem na čelu »su držale svu teritoriju Sandžaka, izuzev što je italijanski okupator kontrolisao varoši: Bijelo Polje, Pljevlja, Prijepolje i Priboj. U Sjenici je vlast imao Upravni odbor pod komandom Italijana« m(onografija, str. 13). Sredinom

³ Pisac navodi i mnoge druge izvorne podatke o toj ratnoj jedinici kao što su: starosna struktura: od 18—20 godina 166, od 20—25 godina 378 i preko 25 godina 265; nacionalni sastav: 847 Srba i 20 ostalih naroda i narodnosti; zanimanje: 384 radnika, 225 zemljoradnika, 36 studenata, 113 đaka, 20 službenika, 26 vojnih lica i 61 ostalih; poginulih 551, umrlih posle rata 75, živih 241 (stanje 25. I 1979. god.); brigada je ratovala 1.228 dana, a prešla borbeni put od 48.000 kilometara, od kojih je 694 bila u danonoćnim borbama.

⁴ *Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u*, tom I, knj. 2, str. 294—300.

januara 1942. situacija u Sandžaku se izmenila. Prema piscu monografije, bila je ovakva:

»Posle izbijanja jačih snaga neprijatelja na obalu Uvca više nije moglo biti iluzija o skorom povratku u Srbiju. Okupator je u Srbiji zaveo najcrnji teror. Narod je podnosio velike žrtve. Tada je Srpsko-sandžački štab doneo odluku da se čvršće posedne leva obala Uvca. S tim ciljem je 2. užički bataljon poseo levu obalu Uvca u rejonu sela Komorane, 2. šumadijski odred u rejonu sela Amzića i Kokinog Broda, a Čačanski od sela Vranješa do sela Brezna, dok je 1. užički bataljon, u opštoj rezervi bio raspoređen u rejonu Nove Varoši. Ostale pravce zatvarale su sandžačke partizanske jedinice«.

U tim uslovima se u stvari rodila Druga proleterska. Njoj potom predstoji mesec dana teških borbi protiv neprijatelja, i to u surovim zimskim uslovima. Početkom februara 1942. neprijatelj prelazi u protivofanzivu na teritoriji Sandžaka, što snage buduće Druge proleterske prinuđava na vrlo težak marš preko Zlatara i prelazak preko Lima, a zatim preko Kamene gore. Tako su te jedinice s teritorije zapadne Srbije i Šumadije došle u Čajniče i imale su samo nekoliko dana da se pripreme za formiranje brigade, jer već 1. marta 1942. u Čajničju dolazi do tog istorijskog trenutka, kojem drug Tito lično prisustvuje. Nakon formiranja dato je i zvanično saopštenje o postojanju nove regularne jedinice NOV i POJ:

»Po odluci Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije i Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, formirana je 1-og marta ove godine Druga proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada, u koju su ušle najbolje partizanske jedinice koje su se prekalile u desetomesечноj borbi protiv okupatora i njihovih domaćih slugu.

Druga proleterska brigada će po primjeru Prve proleterske brigade nastaviti još odlučniju i bespoštedniju borbu protiv okupatora i svih njegovih petokolonaških saveznika, boreći se za slobodu svoje porobljene zemlje, za bolju i srećniju budućnost.

Komandant NOP i DV Jugoslavije Tito, s.r.«⁵

Borbeni put Druge proleterske po istočnoj Bosni, Crnoj Gori i Hercegovini je sledeće poglavlje. Ono privlači pažnju pre svega zbog značaja i uloge Druge proleterske u sastavu strategijske grupacije Vrhovnog štaba NOP i dobrovoljačke vojske Jugoslavije, to jest Udarne grupe (1. i 2. proleterska brigada) u izvođenju strategijske napadne operacije u vremenu mart—april 1942. godine. Prema direktivi vrhovnog komandanta druga Tita, Udarne grupa je dobila

⁵ Isto, tom II, knj. 1.

strategijsko-operativni zadatak da uništi četnike na prostoru Glasinca, i da potom oslobodi Vlasenicu, Srebrenicu ili Han-Pijesak. Već dvanaestog marta je trebalo da izbije na prostor: desna kolona (2. proleterska brigada) selo Župa — selo Purtići — selo Borovac — selo Mandre, s tim da se njene jače snage grupišu oko Mandre; leva kolona (tri bataljona Prve proleterske brigade), dva bataljona, u rejon sela Brestovače, a jedan u područje sela Mislova. Tom direktivom su postavljeni osnovni zadaci grupaciji sve do 15. marta, ali je osnovno bilo — napad na Vlasenicu.⁶

Udarna grupa je uspešno počela da izvršava zadatke. Posle sloma druge neprijateljske ofanzive u istočnoj Bosni, januara 1942, u kojoj su učestvovalе jake neprijateljske snage (342. i 718. nemačka pešadijska divizija, ustaško-domobranska grupa »Vareš« i deo četnika Draže Mihailovića), Prva proleterska je u sadejstvu sa grupom istočnobosanskih partizanskih odreda, oslobodila Foču, Goražde i Čajniče. Tako je posle Užičke republike stvorena nova slobodna teritorija, sada u istočnoj Bosni, koja je imala najveći značaj među mnogobrojnim slobodnim teritorijama širom Jugoslavije. Time je obezbeđen boravak CK KPJ i Vrhovnom štabu NOR i DVJ u Foči sve do 10. maja 1942. godine. U toj vrlo značajnoj etapi narodno-oslobodilačkog rata najviše vojno i političko rukovodstvo rukovodi iz oslobođene Foče daljim razvojem oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije u celoj zemlji. U takvoj situaciji je Udarna grupa, pod komandom Koče Popovića, pristupila izvršenju strategijskog zadatka. Naime, Druga proleterska iznenada i odlučno napada na četnička uporišta Ergele Borike i priređuje neprijatelju potpuno iznenađenje. Osmog marta 1942. godine je zarobila 123 četničkih vojnika i pet oficira, a iz nje su samo tri borca poginula. To je bila njena prva veća akcija, koja se završila potpunim uspehom.

Udarna grupa, zatim, posle dugog marša, ponovo iznenađuje četnike, ovaj put u selu Milićima. Istog dana uveče Operativni štab je odlučio da uprkos velikom zamoru boraca zbog napornog marša, već sutradan napadne Vlasenicu, koju su držali četnici. Shvativši da je iznenađen i opkoljen, neprijatelj nije pružio ozbiljniji otpor već je u panici bežao. Veći broj četnika je i tom prilikom zarobljen. Operativni štab je poslao izveštaj Vrhovnom štabu u kojem je stajalo:

»Možemo vam s ponosom reći da su jedinice obeju brigada s potpunim uspehom položile i ovaj teški ispit. Postoje još izvesni

⁶ Isto, tom II, knj. 3, br. dok. 15.

nedostaci, uglavnom organizacione prirode, ali verujemo da ćemo ih otkloniti. Moral je sjajan»⁷.

Udarne grupa je nastavila borbe gotovo bez predaha. Planom Operativnog štaba je predviđeno da nove jedinice koje su obrazovane od meštana opkole Han-Pijesak, a da snage Udarne grupe ne gubeći vreme očiste teren do Drine i tako razbiju četničke jedinice pre nego što se one priberu i ponovo okupe. Toga radi preporučeno je i da se poruši put prema Srebrenici i Drinjači. Da bi se sve radilo u tajnosti, pošlo se noću i po kišovitom i prohladnom vremenu. Razbijene četničke jedinice nisu uspele da se srede i pruže značajniji otpor, pa su teren napuštale uglavnom bez borbe. Sedam proleterskih bataljona i birčanska partizanska grupa izbili su na Drinu na prostoru od Srebrenice do Drinjače. U pomenutim borbama je zarobljeno nekoliko stotina neprijateljskih vojnika i zaplenjeno oružja i opreme, što je bilo višestruko značajno.

Udarne grupa se potom, opet bez predaha, prebacila u šire područje Han-Pijeska. Tu se početkom aprila rasformirala. Analizom jednomesečnih borbi u toj napadnoj operaciji Udarne grupe (Druga proleterska i tri bataljona Prve) moglo bi se zaključiti:

Prvo, ta je operacija dala rezultate strategijskog značaja, jer je nanet težak udarac pokušajima Draže Mihailovića da uz pomoć grupe svojih oficira iz Srbije konsoliduje četnički izdajnički pokret u istočnoj Bosni oslanjajući se na tamošnje četničke vođe i jedinice. U isto vreme je proširena slobodna teritorija u istočnoj Bosni i neprijatelju su naneti teški gubici u ljudstvu, oružju i opremi.

Drugo, Prva i Druga proleterska brigada su, kao prve regularne jedinice NOV i POJ, besprekorno izvršile svoje borbene zadatke u jednovremenim borbenim dejstvima i na usiljenim marševima tako reći bez predaha. Proleter i su »jurišali na nebesa« ispoljavajući visok borbeni moral i moralno-političku svest. To je bilo vrlo značajno kao podsticaj ostalim jedinicama NOV i POJ.

Treće, u tim borbama je ostvareno operativno i taktičko iznenađenje, kao i veoma dobro sadejstvo Prve i Druge brigade s teritorijalnim partizanskim jedinicama. Naše snage su bile nadmoćne u napadnim dejstvima i ispoljile su veliku manevarsku sposobnost.

Četvrto, u toj operaciji je u potpunosti došla do punog izraza samostalnost svakog od sedam proleterskih bataljona, koji su u napadnim borbenim dejstvima i na širokom prostoru izvršavali taktičko-operativne zadatke.

Peto, ispoljene su i neke slabosti i stečena značajna iskustva. Jedan od nedostataka ticao se postavljanja zaseda od strane nekih

⁷ Isto, tom IV, knj. 4, br. dok. 30.

jedinica Druge proleterske brigade. O tome autor monografije na stranici 43. piše: »Pokazalo se da jedinice brigade još nisu u potpunosti savladale organizovanje i dejstvo iz zaseda. To moćno sredstvo partizanskog ratovanja nije tada znalački korišćeno. Borci i starešine još nisu bili dovoljno uvežbani da hladnokrvno, pribrano i bez žurbe sačekaju neprijateljske kolone na bliskim odstojanjima i da im nanose gubitke. Oni su prevremeno otkrivali svoj položaj i na taj način pružali mogućnost neprijatelju da se izvlači. Drugi nedostatak zaseda bio je što, kad su već bile otkrivene od neprijateljskih izviđačkih snaga, nisu menjale položaje, već su i dalje ostajale na istom mestu...« Vrhovni štab je uvideo i taj nedostatak, pa je svojim naredjenjem od 21. marta zamerio na tome i dao uputstva o tome kako da se postavljaju zasede.⁸ *Ali, bez obzira na taj i druge nedostatke, Udarne grupa je vrlo uspešno izvela napadnu operaciju koja je dala rezultate strategijskog značaja.*

Sledeća poglavlja knjige su »Pohod proleterskih i udarnih brigada u Bosansku Krajinu« i »Brigada u Bosanskoj krajini«. U njima se dosta iscrpno govori o borbenim dejstvima Druge proleterske brigade u toj, rekao bih, strategijskoj ofanzivi Grupe proleterskih i udarnih brigada, koje su bile pod neposrednom komandom druga Tita. Ta je operacija, kao što je poznato, presudno uticala na tok oružane borbe NOV i POJ u 1942. godini. U tom poglavlju je prikazano uspešno učešće Druge proleterske brigade u uništavanju zloglasnog neprijateljskog garnizona u Kupresu, oslobođenju Jajca, Livna itd.

Strategijski protivudar kod Gornjeg Vakufa

U poglavlju »U bici na Neretvi« obrađuje se učešće Druge proleterske brigade u strategijskom protivudaru koji je izvela strategijska grupacija sastavljena od devet proleterskih i udarnih brigada, kojom je neposredno rukovodio vrhovni komandant NOV i POJ drug Tito.

Raspored snaga i operativni manevar ovako su izgledali:

— desna kolona, koja je bila sastavljena od dve brigade Prve proleterske divizije i Prve dalmatinske iz Treće divizije, napadaju opštim pravcem: selo Seferovići — selo Zdrimci — selo Krupa — selo Saravajčići, u levi bok i pozadinu neprijateljskog rasporeda;

— srednja kolona, u sastavu: Druga i Četvrta proleterska brigada Druge proleterske divizije i Sedma banijska brigada Sedme

⁸ Isto, tom II, knj. 3, br. dok. 104.

udarne divizije napadaju opštim pravcem Vilića Gumno — Kobila — selo Paleč, obuhvatajući saobraćajnicu Prozor — Gornji Vakuf, i Crni Vrh;

— leva kolona u sastavu: dve brigade Sedme banijske divizije i Treća krajiška brigada Prve proleterske divizije, iz rejonu Oglavka izvode bočni napad na neprijateljsku grupaciju radi sadejstva sa ostalim kolonama i uništava okruženog neprijatelja južno od Gornjeg Vakufa.

Protivudar je podržavao Haubički divizion Vrhovnog štaba sa vatrenih položaja u rejonu Makljen. Počeo je 3. marta u 15 časova⁹ (skica 1).

Protivudar je munjevito izveden od 3. do 4. marta. Neprijatelj je razbijen i nateran u bekstvo pravcem Makljen — G. Vakuf — Bugojno. Neprijateljska operativna grupacija je bila ovog sastava: 717. nemačka pešadijska divizija, borbena grupa »Fogel« (iz nemačke 718. divizije), jedna domobranska haubička baterija, tri domobranska artiljerijska voda, 738 pionirska četa, četa 3. domobranskog pionirskog bataljona i delovi 202. oklopnog bataljona. Uloga Druge proleterske brigade u toj operaciji bila je veoma zapažena. O tome svedoči i nemački izveštaj od 4. marta 1943, u kojem se kaže:

»Jak neprijateljski pritisak u toku čitavog dana prisilio je diviziju da se povuče. U toku noći neprijatelj je sa nepoznatim snagama otpočeo marš u pravcu Travnika, izbegavajući Gornji Vakuf... Pretrpljeni gubici: 6 mrtvih i 41 ranjen. Neprijateljski gubici nepoznati«.¹⁰

Borbe koje je vodila Druga proleterska autor verno i dokumentarno opisuje. Između ostalog, on piše:

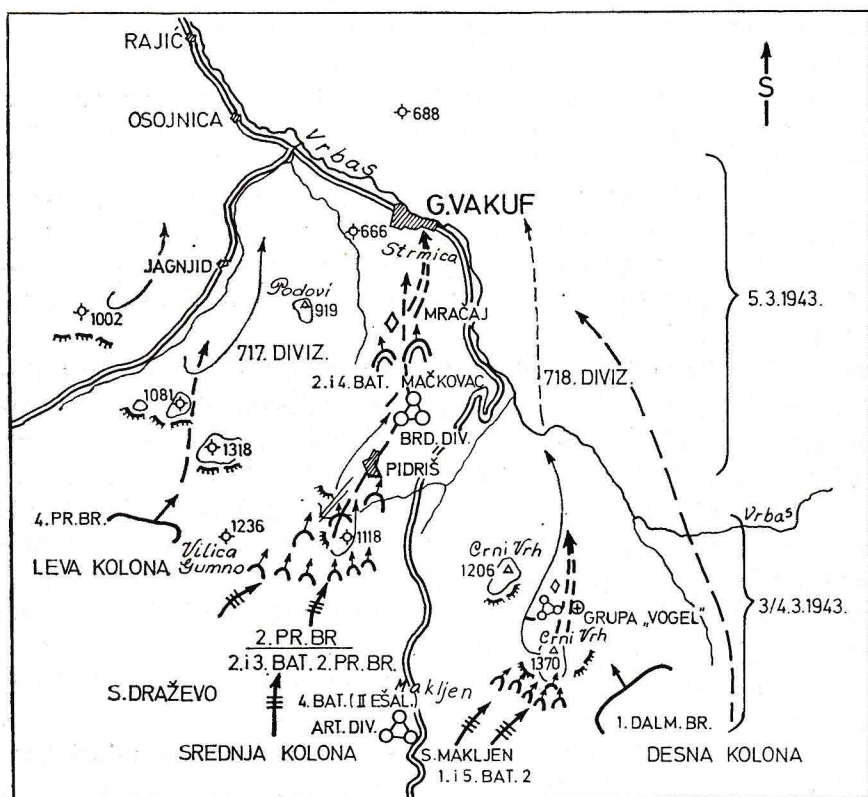
»U prvi sumrak su 1. i 5. bataljon, u sadejstvu delova 1. dalmatinske brigade, zauzeli dominantne položaje u rejonu Crnog vrha. Međutim, neprijatelj je odmah posle uspelog napada pokušao da povрати izgubljene položaje. Razvila se žestoka borba. Pojedini položaji su nekoliko puta prelazili iz ruke u ruku. Do pola noći vodila se bliska borba prsa u prsa. U toj borbi naročito se istakao 5. bataljon čiji su se borci hvatali za guše sa Nemcima. U poslednjem jurišu naše jedinice su uspele da proteraju Nemce iz trougla Vrbas — Crni vrh — komunikacija Makljen — Gornji Vakuf. Tom prilikom neprijatelju su naneti osetni gubici i zaplenjena dva minobacača i 2 topa...

Drugi i treći bataljon su ispred sebe do neprijateljskih položaja imali teren pokriven niskim žbunjem i rastinjem, tako da su se

⁹ Isto, tom II, knj. 8, br. dok. 114.

¹⁰ Isto, tom IV, knj. 11, str. 356.

noću teško mogli kretati, a još teže orijentisati. Nemačke jedinice su iskoristile tu okolnost pa su čekajući u iskopanim zaklonima, dobro maskirani, pripustili streljački stroj bataljona na 10—12 metara, a onda otvorili paklenu vatru iz svih oruđa. Bataljoni su

Sk. 1 — Bitka za ranjenike od 3. do 5. marta 1943. godine

izvršili juriš i na nekim mestima probili se u pozadinu neprijatelja. Nastalo je pravo gušanje. U jednom momentu nije se znalo ko je i gde je neprijatelj. Pred zoru su Nemci odbačeni na čitavom odseku, a u toku dana nastavljeno je gonjenje neprijatelja pravcem selo Pidriš — selo Mačkovac — selo Mrčja...«

Ako bismo izvodili neke operativne zaključke, oni bi se svodili na ovo:

— taj protivudar je bio od operativno-strategijskog značaja, izvođen je brzo, energično i sa primenom Titove koncepcije ratne veštine;

— presudan je bio borbeni moral naših boraca, koji su inspirisani pre svega Titovim zahtevom: »Ranjenici moraju biti spašeni« (oko 4.000 ljudi);

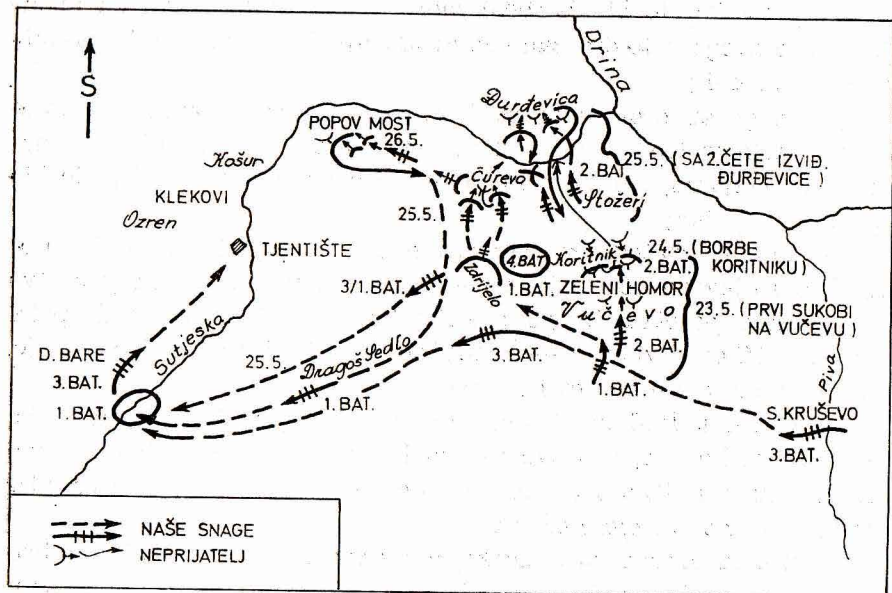
— snage za protivudar su brzo prikupljene, efikasno upotreb-
ljene i vešto vođene u dosta složenom strategijsko-operativnom ma-
nevru i sadejstvu, a i taktički manevar u sklopu svake brigade bio
je veoma uspešan;

— Titova strategijska zamisao o organizaciji i izvođenju pro-
tivudara i njegovo lično učestvovanje u donošenju odluka i prisustvo
u borbenom poretku Druge proleterske i u rejonu vatrenih polo-
žaja Haubičkog divizionu — presudno su uticali na ishod operacije,
a posebno na moral boraca i starešina;

— odnos u ljudstvu i vatrenoj moći bio je višestruko u korist
neprijatelja, koji se, uza sve to, bio i dobro utvrdio. Gubici u živoj
sili bili su približno isti, ali je zato neprijatelj neuporedivo više
izgubio u ratnoj tehnici i oružju.

O učešću Druge proleterske narodnooslobodilačke udarne bri-
gade u bici na Sutjesci autor piše u poglavlju »U petoj neprijatelj-
skoj ofanzivi«. Opšti profil te bitke je poznat. Vodila se u delovima
Crne Gore, Hercegovine, Sandžaka i istočne Bosne, i u njoj je uče-
stvovala Glavna operativna grupa Vrhovnog štaba NOVJ (Prva i
Druga proleterska divizija i Treća i Sedma udarna divizija, Šesta
istočnobosanska i Petnaesta majevička brigada — ukupno 16 bri-
gada sa oko 16.000 boraca i oko 3.500 ranjenika). Trajala je od 15.
maja do 15. juna 1943. godine. Borbe su se vodile protiv izrazito
nadmoćnijih neprijateljskih snaga — ukupno 127.000 vojnika. Autor
monografije iscrpno objašnjava operativno-strategijsku ulogu Druge
proleterske brigade u bici na Sutjesci, prvenstveno u izvršavanju
četiri osnovna operativna zadatka (skica br. 2): osvajanju Vučeva
(23. maj 1943) i njegovoj odbrani samostalno, a zatim sa ostalim
jedinicama Glavne operativne grupe (reč je o strategijskom za-
datku, jer, kao što je poznato, sa Vučeva će početi napad i proboj
svih ostalih jedinica Glavne operativne grupe sa Vrhovnim štabom
na čelu), učešću, zajedno sa ostalim jedinicama Glavne operativne
grupe, u teškim borbama za Košur, učešću u proboju na Zelengori
(10. do 15. jun 1943) opštim pravcem Vrbnička reka — Stružinsko
brdo — Ruda planina — Ratkovac, kao i u sprečavanju neprijatelja
u poslednjem pokušaju da u rejonu Miljevine (put Kalinovik —
Foča) zatvori obruč i »preseče« Glavnu operativnu grupu u nje-
nom nezadrživom proboju u istočnu Bosnu.

Zanimljiva su i istorijskim podacima ovežena i ostala poglavlja
knjige: »Ponovo u istočnoj Bosni«, »Na pragu Srbije«, »Prodor u

Sk. 2. — Situacija na Vučevu i silazak u dolinu Sutjeske u vremenu od 23. do 27. maja 1943. godine

zapadnu Srbiju», »Dejstva u Crnoj Gori i prodor u južnu Srbiju«, »Prodor u Šumadiju«. Poslednje poglavlje, »U završnim operacijama«, i završni deo knjige, »Neke opšte karakteristike brigade«, iscrpno su i celovito kazivanje o jednoj od najslavnijih ratnih brigada naše armije.

Nameće se zaključak da je Sredoje Urošević napisao delo koje sadrži dragocene izvore za stvaralačko korišćenje iskustava našeg NOR-a i socijalističke revolucije, delo od višestrukog vaspitnog značaja i ogromne koristi za razvoj i jačanje oružanih snaga i našeg sistema opštenarodne odbrane u celini. S tim u vezi, podsetimo i na reči druga Tita, tvorca naše armije i njenog vrhovnog komandanta:

»Izučavanje iskustava narodnooslobodilačkog rata jeste značajan zadatak ne samo vojne publikacije već i šire, jer je narodnooslobodilačka borba nepresušno vrelo za naš revolucionarni razvoj, za odbrambenu politiku i praksu. Ta iskustva su i od posebnog značaja za daljnji razvoj i naše vojne teorije. Dosljedno ostvarujući principe koncepcije opštenarodne odbrane, moramo se stalno vraćati tom našem neiscrpnom izvoru.«¹¹

General-potpukovnik u penziji
MILOJICA PANTELIC

¹¹ Vojno delo (vanredno izdanje), Beograd, maj 1980, str. 226.